آموزش تئوری موسیقی از صفر تا صد به زبان ساده با PDF رایگان

چهار ضرب آرام بشمارید. روی ضرب اول دست بزنید، روی ضرب دوم دست نزنید و روی ضرب‌های سوم و چهارم دوباره دست بزنید. اگر فاصلهٔ ضرب‌ها را ثابت نگه دارید، اولین تمرین تئوری موسیقی را انجام داده‌اید. ضرب دوم سکوت دارد و همچنان بخشی از میزان است.

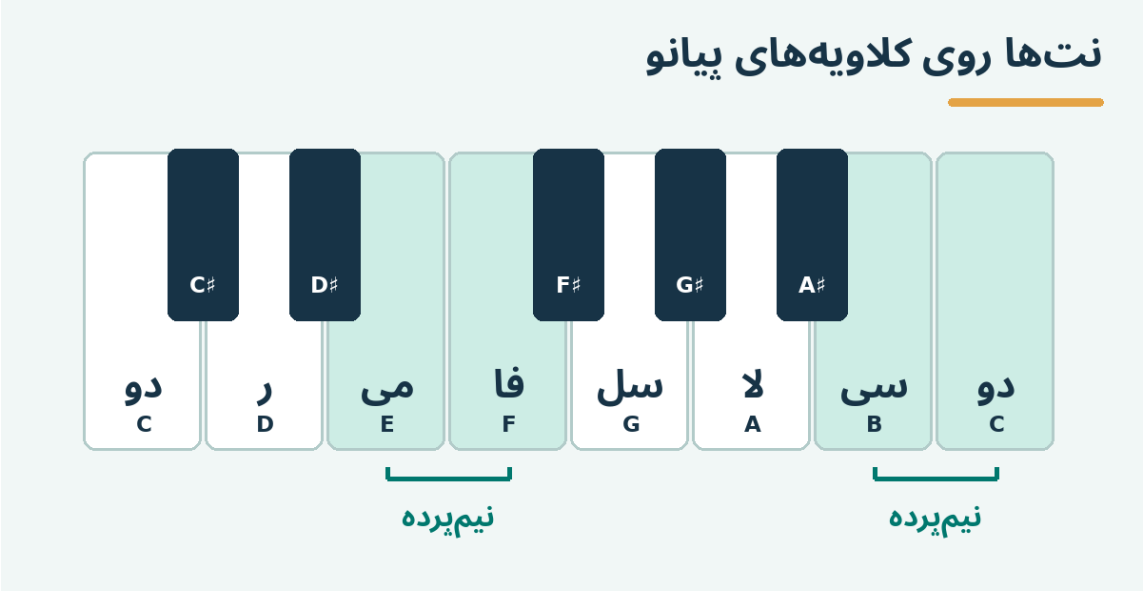
در این آموزش از همین تمرین شروع می‌کنیم و قدم‌به‌قدم به نت‌خوانی، گام، آکورد و تحلیل یک قطعهٔ چهارمیزانی می‌رسیم. مثال‌ها بر پایهٔ تئوری رایج موسیقی غربی‌اند و برای هنرجوی پیانو، گیتار و ویولن تمرین جداگانه دارند. برای شروع، دست‌زدن و خواندن با صدا کافی است.

تئوری موسیقی چیست و از کجا شروع کنیم؟

تئوری موسیقی به ما واژه و ابزار می‌دهد تا توضیح دهیم در یک قطعه چه می‌شنویم. نت‌خوانی نشان می‌دهد چه صدایی و با چه کششی اجرا می‌شود. گام به شناخت نت‌های پیرامون یک مرکز کمک می‌کند و هارمونی رابطهٔ صداهایی را بررسی می‌کند که با هم شنیده می‌شوند. آشنایی با مبانی تئوری موسیقی

نام نت‌ها، اکتاو، پرده و نیم‌پرده

هفت نام اصلی نت به‌ترتیب دو، ر، می، فا، سل، لا و سی است. برابر انگلیسی آن‌ها C D E F G A B است. بعد از سی، به دوِ بالاتر می‌رسیم. فاصلهٔ یک دو تا دوی بعدی یک اکتاو است. صدای دوی دوم زیرتر است و در یک اکتاو بالاتر بسامد آن دو برابر می‌شود. در کوک مساویِ رایج پیانو، یک اکتاو به ۱۲ نیم‌پرده تقسیم می‌شود. نت‌ها و فاصله‌ها در MusicRadar

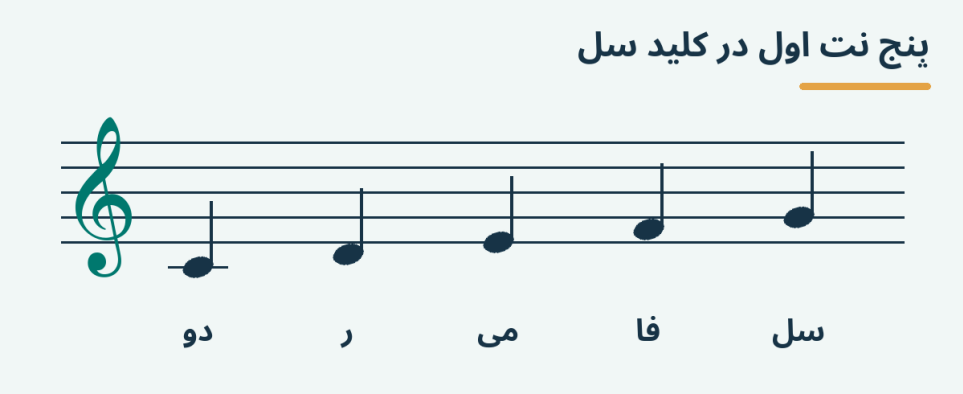

دو را سمت چپِ گروه دوکلاویهٔ سیاه پیدا کنید. می–فا و سی–دو با وجود سفید بودن هر دو کلاویه، نیم‌پرده‌اند.

دو کلاویهٔ مجاور، چه سفید چه سیاه، یک نیم‌پرده فاصله دارند. دو نیم‌پرده یک پرده است. دیز (♯) نت را نیم‌پرده بالا می‌برد، بمل (♭) آن را نیم‌پرده پایین می‌آورد و بکار (♮) اثر دیز یا بمل را در جای مربوط خنثی می‌کند. روی پیانو، دو دیز و ر بمل با یک کلاویه نواخته می‌شوند. نام‌گذاری به نقش آن نت بستگی دارد. علامت دیز یا بمل گاهی به کلاویهٔ سفید می‌رسد، مثل می دیز که روی پیانو با فا هم‌صداست. مثال‌های نام‌گذاری نت‌ها

نت‌خوانی روی حامل و تشخیص کلید

حامل پنج خط دارد و خط‌ها از پایین به بالا شمرده می‌شوند. کلید ابتدای حامل به خط‌ها و فضاها نام می‌دهد. در کلید سل، خط دوم سل است. نام خط‌ها از پایین به بالا می، سل، سی، ر و فا و نام فضاها فا، لا، دو و می است. در کلید فا، خط چهارم فا است. خط‌ها از پایین سل، سی، ر، فا و لا و فضاها لا، دو، می و سل‌اند.

در کلید سل، «دوِ میانی» روی یک خط کمکی زیر حامل می‌نشیند. نت‌نویسی معمول را از چپ به راست بخوانید.

با سلِ خط دوم شروع کنید. یک جایگاه بالاتر به لا و یک جایگاه پایین‌تر به فا می‌رسید. هر بار حرکت از خط به فضای کناری یا برعکس، یک حرف در ترتیب نام نت‌ها جلو یا عقب می‌رود. برای شروع، هر روز پنج نت تازه را اول بلند بخوانید و بعد روی ساز پیدا کنید.

ریتم، ضرب، سکوت و میزان‌نما

ضرب، تپش منظم موسیقی است. ریتم، ترتیب کشش صداها و سکوت‌هاست. میزان قطعه را به گروه‌هایی از ضرب تقسیم می‌کند و خط میزان مرز آن‌ها را نشان می‌دهد. اگر واحد شمارش نت سیاه باشد، نت گرد ۴ ضرب، سفید ۲ ضرب، سیاه ۱ ضرب، چنگ نیم‌ضرب و دولاچنگ یک‌چهارم ضرب است. نقطه کنار نت، نصف ارزش همان نت را به کشش آن اضافه می‌کند. برای نمونه، سفید نقطه‌دار در ۴/۴ سه ضرب طول می‌کشد. مرور مبانی ریتم و ضرب

در ۴/۴ چهار ضربِ سیاه و در ۳/۴ سه ضربِ سیاه داریم. در ۶/۸ رایج، شش چنگ به دو گروه سه‌تایی تقسیم می‌شوند و هر ضرب اصلی یک سیاه نقطه‌دار است. ۳/۴ را «یک‌و، دوو، سه‌و» و ۶/۸ را «یک‌دوسه، چهارپنج‌شش» بشمارید و در ۶/۸ روی «یک» و «چهار» تأکید کنید. هر دو میزان ظرفیت شش چنگ دارند، اما گروه‌بندی ضرب‌ها فرق دارد. مبانی تئوری پیانو در Pianote

هر دایره یک چنگ است. دایرهٔ رنگی آغاز یک ضرب اصلی را نشان می‌دهد.

فاصلهٔ موسیقایی و تشخیص سوم بزرگ و کوچک

برای نام‌گذاری فاصله، ابتدا نام نت‌ها را با احتساب ابتدا و انتها بشمارید. دو تا می، با شمارش دو، ر و می، یک سوم است. حالا نیم‌پرده‌ها را بشمارید. دو تا می چهار نیم‌پرده دارد و سوم بزرگ است. دو تا می‌بمل سه نیم‌پرده دارد و سوم کوچک است. فاصله را می‌توان پی‌درپی در ملودی یا هم‌زمان در هارمونی شنید. آموزش فاصله‌ها در دانشگاه پیوجت ساوند

فاصله	نمونه از دو	نیم‌پرده
دوم کوچک	دو تا ر بمل	۱
دوم بزرگ	دو تا ر	۲
سوم کوچک	دو تا می بمل	۳
سوم بزرگ	دو تا می	۴
چهارم درست	دو تا فا	۵
پنجم درست	دو تا سل	۷
ششم بزرگ	دو تا لا	۹
هفتم بزرگ	دو تا سی	۱۱
اکتاو	دو تا دوِ بعدی	۱۲

تمرین شنیداری را با یک نت پایه انجام دهید. دو–می را بزنید، بعد دو–می‌بمل را بزنید و هر جفت را بخوانید. وقتی تفاوت را شنیدید، همین کار را از ر انجام دهید. پاسخ، ر–فا دیز و ر–فا است. مرجع نام‌گذاری فاصله‌ها

گام ماژور، گام مینور و نت پایه

گام مجموعه‌ای از نت‌هاست که با الگوی مشخصی مرتب شده‌اند. نت پایه یا تونیک مرکز گام است. شمارهٔ هر نت در این ترتیب، درجهٔ آن است. درجهٔ اول تونیک و درجهٔ پنجم دومینانت نام دارد. مبانی گام و درجه‌ها

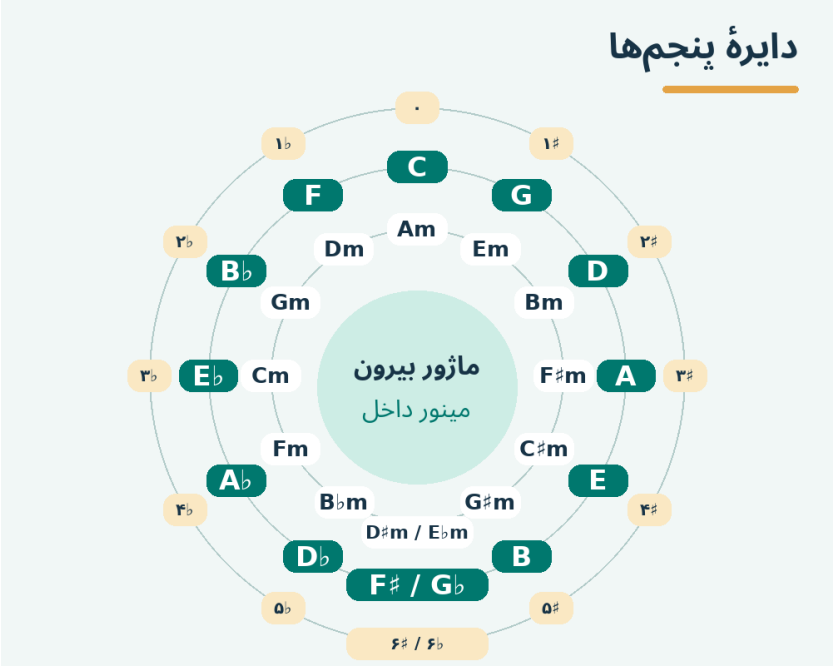
الگوی گام ماژور از پایین به بالا «پرده، پرده، نیم‌پرده، پرده، پرده، پرده، نیم‌پرده» است. دو ماژور را با کلاویه‌های سفید از دو تا دوی بعدی بنوازید. از سل که شروع کنید، برای حفظ الگو باید فا دیز بزنید. در فا ماژور هم سی به سی بمل تبدیل می‌شود تا فاصلهٔ لا تا درجهٔ چهارم نیم‌پرده بماند.

الگوی مینور طبیعی «پرده، نیم‌پرده، پرده، پرده، نیم‌پرده، پرده، پرده» است. لا مینور طبیعی و دو ماژور نت‌های مشترک دارند، اما مرکز آن‌ها به‌ترتیب لا و دو است. برای شنیدن تفاوت، هر گام را اجرا کنید و چند ثانیه روی نت پایه بمانید. در لا مینور هارمونیک، سل به سل دیز تبدیل می‌شود تا با نیم‌پرده به لا برسد. در شکل رایج کلاسیکِ مینور ملودیک، درجه‌های ششم و هفتم در صعود بالا می‌روند و در فرود به شکل طبیعی برمی‌گردند.

سرکلید، دایرهٔ پنجم‌ها و تشخیص گام قطعه

سرکلید مجموعهٔ دیزها یا بمل‌های بعد از کلید است که به‌طور پیش‌فرض روی همهٔ نت‌های هم‌نام اثر دارد. سرکلیدِ یک دیز می‌تواند به سل ماژور یا می مینور تعلق داشته باشد. برای انتخاب میان این دو، به فرودهای ملودی، نت باس و آکوردهای پایان جمله گوش دهید. آخرین نت قطعه را به‌عنوان یک سرنخ کنار بقیهٔ نشانه‌ها بگذارید.

روی دایرهٔ پنجم‌ها از دو ماژور شروع کنید. در جهت ساعت‌گرد ابتدا سل، سپس ر و لا قرار دارند و به‌ترتیب یک، دو و سه دیز می‌گیرند. در جهت خلاف ساعت، فا، سی بمل و می بمل به‌ترتیب یک، دو و سه بمل می‌گیرند. در نمودار، گام‌های ماژور بیرون و مینورهای نسبی داخل‌اند. برای نمونه D و Bm هر دو فا دیز و دو دیز دارند.

از بالای دایره شروع کنید. سمت راستِ دو ماژور سرکلیدهای دیزدار و سمت چپ آن سرکلیدهای بمل‌دار را دنبال کنید.

ساخت آکورد ماژور، مینور، کاسته و افزوده

آکورد سه‌صدایی یا تریاد از نت پایه، سوم و پنجمِ آن ساخته می‌شود. این سه صدا را می‌توانید با هم یا به‌صورت شکسته، یکی‌یکی، اجرا کنید. روی دو ماژور، دو–می–سل را بگیرید. حالا فقط می را نیم‌پرده پایین بیاورید تا دو مینور را بشنوید. این آزمایش را با همان سرعت و شدت صدا انجام دهید تا اثر تغییر سوم را بهتر بشنوید. ساخت آکورد در Avid

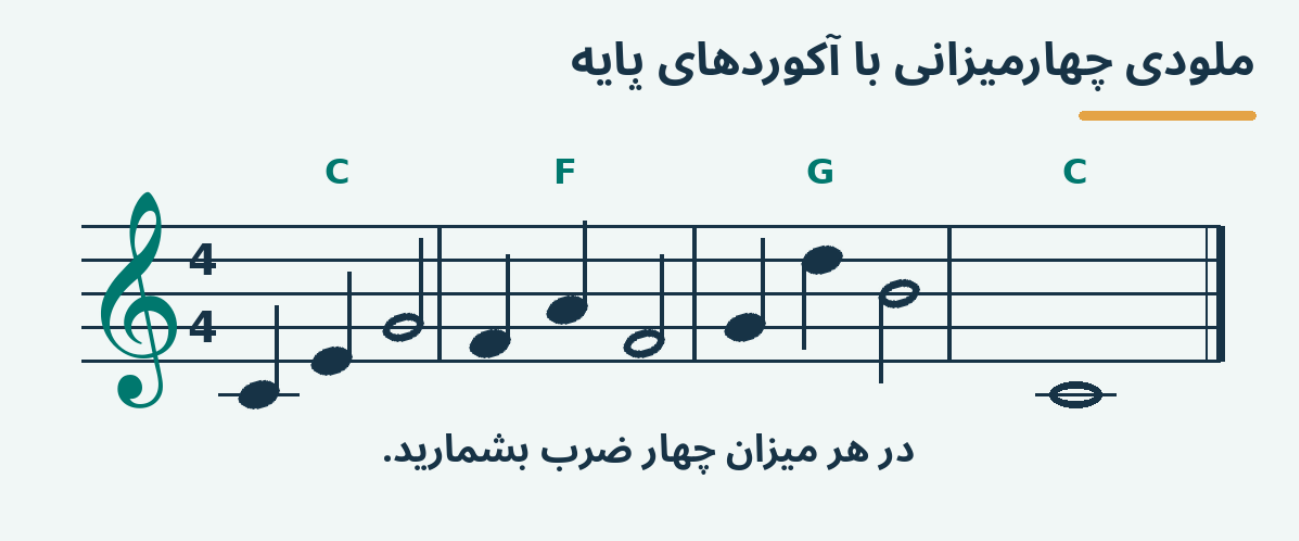
نوع تریاد	نیم‌پرده از پایه تا سوم و پنجم	نمونه از دو
ماژور	۴ و ۷	دو، می، سل
مینور	۳ و ۷	دو، می بمل، سل
کاسته	۳ و ۶	دو، می بمل، سل بمل
افزوده	۴ و ۸	دو، می، سل دیز

هارمونی، توالی آکوردها و جملهٔ موسیقی

توالی آکورد یعنی ترتیب آکوردها در زمان. در دو ماژور، I–IV–V–I برابر با C–F–G–C است. هر آکورد را چهار ضرب نگه دارید. بار دوم روی سل ماژور متوقف شوید. سپس دو ماژور را اجرا کنید و حس پایان را مقایسه کنید. حرکت آکورد درجهٔ پنجم به اول، یک الگوی رایج پایان‌بندی است که به آن کادانس هم می‌گویند.

اگر نت می را پایین‌تر از دو و سل بگذارید، هنوز همان آکورد دو ماژور را دارید، ولی می در باس است و آکورد در معکوس اول قرار دارد. اگر یک نت هفتم به تریاد اضافه کنید، آکورد هفتم می‌سازید. مثلاً G7 از سل، سی، ر و فا تشکیل می‌شود. موقع برگشت از آن به دو ماژور، حرکت سی به دو و فا به می را جداگانه بشنوید.

ملودی را می‌توان به جمله‌های کوچک تقسیم کرد. یک الگوی کوتاه که تکرار می‌شود یا تغییر می‌کند، موتیف است. در نمونهٔ زیر، میزان‌های اول و دوم را یک جمله و میزان‌های سوم و چهارم را جملهٔ پاسخ در نظر بگیرید.

تمرین چهارمیزانی از چپ به راست خوانده می‌شود. آکورد هر میزان بالای حامل نوشته شده است.

این نمونه در ۴/۴ است. میزان اول «دو، می، سل»، میزان دوم «فا، لا، فا» و میزان سوم «سل، ر، سی» است. در هر یک از سه میزان اول، دو نت سیاه و یک نت سفید دارید. در میزان چهارم، دوِ میانی را چهار ضرب نگه دارید. اول ملودی را تنها بخوانید، سپس آکوردها را روی ضرب اول هر میزان اضافه کنید. روی ویولن می‌توانید فقط ملودی را اجرا کنید و از دوستتان بخواهید نت پایهٔ هر آکورد را بزند.

برای تحلیل یک آهنگ آشنا، ابتدا با ضرب همراه شوید. بعد از شنیدن چند جمله، جاهای تکرار ملودی و تغییر آکورد را علامت بزنید. در یک آهنگ پاپ می‌توانید ورود بند، ترجیع‌بند و بخش میانی را هم یادداشت کنید. همین روش برای دنبال کردن تکرار و تغییر در قطعهٔ بی‌کلام هم کاربرد دارد.

تمرین تئوری روی پیانو، گیتار و ویولن

پیانو

یک دو را سمت چپِ دو کلاویهٔ سیاه پیدا کنید. دو–می–سل را با دست راست بزنید و هم‌زمان با دست چپ فقط یک دوِ بم بگیرید. بعد میِ دست راست را به می بمل تغییر دهید. اگر هنوز دست‌ها هماهنگ نیستند، ابتدا با یک دست صدای دو آکورد را مقایسه کنید. هنگام نت‌خوانی، کلید سل و کلید فا را جدا تمرین کنید و بعد سراغ اجرای هم‌زمان بروید.

گیتار

در کوک استاندارد، سیم‌های ۶ تا ۱ از بم به زیر E A D G B E هستند. سیم ششم در حالت آزاد می است. فرت اول آن فا، فرت دوم فا دیز و فرت دوازدهم میِ یک اکتاو بالاتر است. هر فرت یک نیم‌پرده فاصله دارد. آکورد باز دو ماژور را بگیرید و سیم‌ها را یکی‌یکی بزنید تا دو، می و سل را در شکل آکورد پیدا کنید. ممکن است یک نت روی چند سیم تکرار شده باشد. سپس آکوردهای C–G–Am–F را هرکدام چهار ضرب بزنید. اگر بارِهٔ فا هنوز سخت است، شکل سادهٔ xx321x از سیم ۶ تا ۱ همان سه نت فا، لا و دو را دارد.

ویولن

سیم‌ها از بم به زیر سل، ر، لا و می‌اند. چون دستهٔ ویولن فرت ندارد، جای انگشت را با شنیدن و تکرار پیدا می‌کنید. روی سیم ر، نت رِ آزاد و سپس می، فا دیز و سل را با انگشت‌های اول، دوم و سوم در پوزیسیون اول اجرا کنید. آن سل را با سیم آزاد سل مقایسه کنید. این دو هم‌نام‌اند و یک اکتاو فاصله دارند. ابتدا با آرشهٔ آرام و بدون ویبره تمرین کنید تا زیر و بمی صدا را واضح بشنوید.

برنامهٔ چهار هفته‌ای برای تمرین و سلفژ

هر جلسهٔ ۲۰ دقیقه‌ای را با ۵ دقیقه ضرب و ریتم شروع کنید. ۵ دقیقه نت‌خوانی یا خواندن نت با صدا، ۵ دقیقه تمرین روی ساز و ۵ دقیقه ضبط و بازشنوی داشته باشید. با مترونوم روی سرعت ۶۰ شروع کنید. صدای کلیک را در میزان ۴/۴ ضرب سیاه بگیرید. اگر یک میزان را سه بار پشت‌سرهم با کشش و سکوت درست اجرا کردید، یک میزان اضافه کنید یا اندکی سرعت را بالا ببرید.

1. هفتهٔ اول، نام نت‌ها و جای پنج نت روی حامل را تمرین کنید. یک میزان ۴/۴ با یک ضرب سکوت بخوانید.
2. هفتهٔ دوم، دو و سل ماژور را بسازید. از یک نت، سوم بزرگ و کوچک را بخوانید و بعد با ساز بررسی کنید.
3. هفتهٔ سوم، لا مینور و آکوردهای دو ماژور، فا ماژور و سل ماژور را اجرا کنید. هر آکورد را از روی نت‌هایش هم بشناسید.
4. هفتهٔ چهارم، نمونهٔ چهارمیزانی را ضبط کنید. بار اول فقط نظم ضرب‌ها و بار دوم فقط دقت نت‌ها را بررسی کنید.

اشتباهات رایج هنرجویان

- جای انگشت را حفظ می‌کنند و اسم نت را نمی‌دانند. امروز یک بخش کوتاه از قطعه را نت‌به‌نت نام ببرید.
- سکوت را کوتاه می‌کنند. در طول سکوت هم زیر لب بشمارید و حرکت پا را ادامه دهید.
- گام را از اولین نت حدس می‌زنند. به نت باس و فرود چند جمله هم گوش دهید.
- ماژور را همیشه شاد و مینور را همیشه غمگین می‌شنوند. یک ملودی ماژور را خیلی آرام و ملایم، سپس تند و پرقدرت اجرا کنید و تفاوت حال‌وهوا را بسنجید.

خودآزمایی با پاسخ

1. در ۴/۴، بعد از یک سفید و یک سیاه چند ضرب باقی می‌ماند؟
2. سوم کوچک بالای ر چه نتی است؟ سل ماژور کدام علامت سرکلید را دارد؟
3. در آکورد دو ماژور با می در باس، شمارهٔ معکوس چند است؟ در ۶/۸ روی کدام چنگ‌ها ضرب اصلی را حس می‌کنید؟

پاسخ‌ها به‌ترتیب «یک ضرب»، «فا و فا دیز» و «معکوس اول و چنگ‌های اول و چهارم» هستند.

سوالات متداول دربارهٔ یادگیری تئوری موسیقی

بدون ساز هم می‌شود شروع کرد؟

بله. ضرب را با دست بزنید، ریتم را بلند بشمارید و دو یا سه نت را با صدا تقلید کنید. برای چک کردن فاصله‌ها می‌توانید از یک ساز کوک‌شده یا صفحه‌کلید ساده استفاده کنید.

یادگیری مبانی چقدر طول می‌کشد؟

برنامهٔ چهار هفته‌ای این مقاله نقطهٔ شروع است. سه نشانهٔ خوب برای سنجش خودتان این است که یک میزان ساده را بدون توقف بخوانید، گام سل ماژور را بسازید و نت‌های یک آکورد ماژور را نام ببرید.

آیا باید نت‌خوانی را تمام کنم و بعد سراغ ساز بروم؟

از همان جلسهٔ اول می‌توانید هر دو را کنار هم تمرین کنید. امروز جای دو یا سه نت را روی حامل یاد بگیرید و بعد همان‌ها را روی ساز پیدا کنید.

این آموزش برای موسیقی ایرانی هم کاربرد دارد؟

مفاهیمی مثل کشش، سکوت و جمله‌بندی در یادگیری موسیقی ایرانی هم به کار می‌آیند. برای شناخت دستگاه، آواز، گوشه و کاربرد نشانه‌هایی مثل کرن و سری، باید سراغ آموزش اختصاصی موسیقی ایرانی بروید.

قدم بعد از این درس چیست؟

توالی دو–فا–سل–دو را به سل ماژور منتقل کنید و همان نقش‌ها را نگه دارید. پاسخ سل–دو–ر–سل است. وقتی این جابه‌جایی شنیدنی و قابل‌اجرا شد، سراغ معکوس‌های بیشتر، آکوردهای هفتم و تغییر گام بروید.

جمع‌بندی

تمرین امروز را با یک میزان شروع کنید. آن را بلند بشمارید، دست بزنید، نت‌هایش را بخوانید و بعد روی ساز بزنید. اگر اجرا به هم ریخت، همان میزان را بدون ساز و با ضرب ثابت تکرار کنید. با همین روند سراغ نمونهٔ چهارمیزانی بروید. وقتی بتوانید هم زمان‌بندی‌اش را حفظ کنید و هم توضیح دهید چرا آکورد سل به دو برمی‌گردد، ریتم و هارمونی را در یک اجرای واقعی کنار هم گذاشته‌اید.